

և իր պաշտօնն մի բանի տարի ևս կ'շարունակէ: Սակայն՝ աւելի ծանր բառ մը չգործածելու համար՝ յանդգնութիւնն ու նենգամբարտութիւնն իր սպասիւր կ'ընէ հասի ուրիշն, երբ վերաբեր փոփոխիլը կ'ըրզի և Առաջնորդին զմի ժողովրդեան մեծ մասը կ'զուգործուի, մինչդեռ իր պաշտպաններն՝ իրենց մարդը վերջապէս ճանչցելով՝ ետ կ'ընդունին և կը թողուն որ Գեղ. Առաջնորդն իր ընկած փոսէն կ'ընէ: Այս փոքր շատ ազմուտ ու աղտոտ էր և Գեղ. Առաջնորդը բանի վեր կընելու ճիշտ թափեր այնքան վար կ'սուզէր ու կ'աղտոտուէր: Երբ մասնաւանդ տեղական կառավարութեան գաւառներն մէջ իր զբարամական պահանջմանց անիրաւութիւնը կը հաստատուի յատուկ վճռով, ժողովուրդն աւելի սիրտ կ'անուտ, սահմանադրական ազգային ժողով կ'զարգէ և կ'հրապարակէ Առաջնորդն որ իր բոլոր գործունէութեանց համարը տայ, մինչդեռ միւս կողմէ ծանր ամբաստանութեանց զիրեր կ'տեսնեն ի Պատրիարքարան: Այս ինչն տարիէ ի վեր՝ միասնատեան դրութեան վարժող մարդն՝ հարկաւ զբարտաւ չլիտի ծակը ոչ ժողովրդեան և ոչ Պատրիարքարանի առջև՝ որ զինք վերադառնալ Գոլիս կ'հրապարակէ, և այս անհնազանդութիւնն արդէն բաւական մեծ ազդեցոյց մէջ իր յանցաւորութեան և աղտոտման մը որ կ'պատկեր բոլոր իր նախորդ գործողութիւնները: Սակայն մէկ կողմէ կոխն օրէ օր կ'զայրանար և Առաջնորդը բուն միջոցներու կ'զիմէր, միւս կողմէ ժողովրդեան օրինաւոր ձայնն և Պատրիարքարանի հրամանն անլուրի մնալով՝ կ'որոշուի կեդրոնական վարչութեան կողմէ ընդհանր զրկել յեղիպոստ, և այս ընդհանր կ'ընէր Գեղ. Տ. Յովհ. Մկրտչի:

Մի թիւ Գեղ. Մկրտչի սկիտի յաջողէր այդ կ'ընէր պարզել և արգարտութեան վրայ հիմնեալ անորոշութիւն մը հաստատել երկրպագութեան արգելումը մէջ, ահա այս մասին՝ ստոյգ արդիւրէ մեր ստացած տեղեկութիւններն կ'ընշանակենք:

Գեղ. Տ. Յ. Մկրտչի զբեթէ կրկնուրկէն ամիս կ'մնայ Գահիրէ և իր պաշտօնն աւարտելով անցնել Նոյնթիւրի 30ին ճամբայ կ'ընէ:

Ինչ պաշտօնն ու հրահանգ ունէր: Ստուգել՝ իբրև լիազօր ընդհանր, Մերսոյ եպիսկոպոսի վրայ եղած ամբաստանութիւններն, որ ազգային սնտուկէն եղած նենգութեանց վրայ կ'զանային, նոյնպէս 1,500 սակի անիրաւ պահանջ մը, զոր Մերսոյ եպիսկոպոս միշտ կ'պահանջէր ազգային սնտուկէն՝ իբրև ծակը: Գոլիս ըրած ուղեւորութեան առթիւ:

Երբ ընդհանր Գահիրէ կ'մտնէ՝ կ'տեսնէ որ եկեղեցին շրջապատեր են զինուորներ, խորհրդարանն ու զինանատունը կ'ընդուն և ժողովուրդն յետին ծայր յուզուած է: Գեղ. Առաջնորդին կողմէ կառավարութեան մասնաւոր լինելով: Լիազօր ընդհանր անմիջապէս Ք. Խրտիվին հետ կ'տեսնուի, հրաման կը ստանայ զինուորներն եկեղեցին զուրս հանել, կ'ընդուն տեղերը բաւալ, և կ'պահանջէ միանգամայն որ երկուստեք կառավարութեան ուղղակի բողոքագրերն իրեն յանձնուին, որպէս զի գործն ազգային շրջանի մէջ առնէ և օրինաւորապէս վերջացնէ: Ք. Խրտիվն յօտարմիս կ'կատարէ լիազօր ընդհանր խընդիրներն:

Բայց Մերսոյ եպիսկոպոսի սակաւաթիւ կուսակիցները կ'պատրաստուին զիմարել ընդհանր անօրինութեանց և անոր առջև այլ և այլ իրար օրինական դժուարութիւններ կ'հանեն: Ե' պնդեն որ կ'ընդհանր են եղած տեղերը չբացուին, Գաւառակոն ժողովն իբրև ապօրինաւոր լուծուի ու նոր ընտրութեան

ձեւնարկուի և ապա ընտրութեան գործն ըսկոտի: Սակայն Գեղ. Մկրտչի՝ որչափ որ իր ձեռքն ունեցած հրահանգաց համեմատ կարող էր միայն ժողովոյն պակաս թիւը ըրացնել, ոչ թէ նոր ընտրութիւն ընել, սակայն ազգային ընդհանր թիւ իրօք խարդախութիւն մասն է ընտրական գործողութեանց մէջ, կ'ընդգրկէ որ զինանատունը բացուի, որպէս զի բուկարիութեան թղթերն ու արձանագրութիւնները ընդհանրապէս միմեկու մայ: Այս խնդիրն ալ կ'մերժուի Մերսոյ եպիսկոպոսի կուսակիցներուն կողմէ, որ կ'տաւաշարկեն միայն իրենց խօսքին հաւատարմ լուծել ժողովն: Այս պարագային մէջ ընդհանր չափն աւելի երկայնամտութիւն կ'ցուցնէ, և ամիսի մը չափ ժամանակ կ'տայ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ, մինչդեռ կարող էր իր ստացած իշխանութեամբ վճարար ի գործ դնել զարեան: Իր խաղաղասիրական ընթացքն անարդիւն կ'մնայ, մէկ կողմէ Մերսոյ եպիսկոպոսն ընտրութիւն կ'իտան, միւս կողմէ ժողովրդեան մեծագոյն մասն իրաւամբ կը գանգատէ: Ընդհանր հաշտասիրական ընթացքն և կ'սկսէ որ իր պաշտօնն աւելի ևս չերկարաձգէ: Այն ատեն Գեղ. Մկրտչի կ'իջարկէր ընդհանր ընտրութեան արձանագրութիւններն աչքէ կ'անցնէ և կ'տեսնէ որ Մարտ ամսայ մէջ կատարուած բուկարիութիւնն, որու արդիւնքն Մերսոյ եպիսկոպոսի և իր կուսակիցներուն կողմէ վաւերացած են, Մայիս ամսայ միջ իբրև անվաւեր բողոքոյն ներքէ կ'ընդուն, նոյն թիւ վաւերացողը անձեռու կողմէ, մինչդեռ ժողովակար ընտրուելէն ետէ՝ Մերսոյ եպիսկոպոս եկեղեցայ մէջ կ'մտնուցանէ, անոնց հրաւեր կ'կարգայ գաւառներու, և իբրև օրինակ՝ Մարտ ամսայ կ'եղանակեալ վաւերութեան կը տեղեկարարէ վաւերացման կ'անգի ինչպիսիւ, և նորընտիր ժողովն կ'սկսի գործել:

Բայց ինչ պատճառաւ: Մերսոյ եպիսկոպոս ամեն օրինական պայմանները կատարելէ ետեւ բուկարիութիւնն ազօրինաւոր կ'հրարատարակէ: Պատճառն անիւրէն է: Երբ կը տեսնեն որ իրենց անկարգութեան հակառակ ընտրուած ժողովակարներն Մերսոյ եպիսկոպոսին կողմէ չեն և անոր հաշտական խընդիրն իրենց օրակարգին մէջ առաջին խընդիր կ'ընեն, իսկայն իրենց զիրքը կ'իտան և կ'սկսին բողոքել: Գեղ. Մկրտչի՝ վերջապէս միտնեան յարգող կարգալէն ետէ՝ երբ կ'տեսնէ որ բողոքարկուներն անհամազօր կը մնան, Գաւառական ժողովն օրինաւոր բուկարիութեամբ կ'ամբողջացնէ, նոյնպէս Գաւառական ժողովն ընտրել կ'տայ և անմիջապէս առաջնորդական հաշիւներու ընտրութեան գործը կ'սկսի:

Ի հարկէ այս ընտրութեան մէջն էր Գեղ. Մկրտչի պաշտօնին ամենէն դժուարին մասը: Եւ արամալիք էր իբրև կրօնաւոր՝ կըրօնաւոր մը խնայել և զանի իշխանութեան պատուով հանել, սակայն կ'սխալէր, վասն զի այդ եպիսկոպոսն՝ եթէ պատուոյ և իր արժանապատւութեան զգացումն ունենար՝ գործն այդ տարիմանի չէր հասցնէր: Եւ իրօք՝ իր գոյնն բողոքովն երևան հանց Առաջնորդն, երբ ընտրութեան միջոցն այնպիսի անմիջապէս և վատ հնարք ու նենգութիւններ ի գործ դրաւ որ աշխարհականի մ'անգամ ներքի չեն, ուստի և ընդհանր իր սխալմունքը տեսաւ և որոշեց արգարտութեան պահանջած պայմաններն անաշտապէս ի գործ դնել:

Արդ՝ Մերսոյ եպիսկոպոսին զմ' եղած ամբաստանութեանց ընտրութիւնն կ'հաստատու թէ.

Ա.— Տանն արաւուսն առաջնորդութեան պաշտօնին ժամանակ՝ Մերսոյ եպիսկոպոս օրինաւոր ժողով չէ կազմեր, Սահմանադրութեան սկզբնական պայմաններն անգամ չէ զործարքեր, այս նպատակաւ որ ինք միւսպէսաբար տիրէ, և ազգային կալուածաց ու հասցիցից կընն ու մտաքն մէկ բանի արբանակներու միջոցաւ ըստ հանոյս տնօրինէ:

Բ.— Մերսոյ եպիսկոպոս երբէք ազգային պարտքն և ժողովրդեան զաւակներուն կըրթութեան համար հոգ չէ տարեր, այլ բուրովին երեսի վրայ թողեր է:

Գ.— Մերսոյ եպիսկոպոս, թէև եկեղեցական, բողոքովին եկեղեցայ ներքին բարեկարգութեան անտարբեր մնալով՝ այլ և այլ զեղծութիւններու արիթ տուէր է:

Դ.— Մերսոյ եպիսկոպոս իր պաշտօնավարութեան առաջին օրէն զլիտով ու ոտքով մտեր է քէրէֆէի խնդիրներու մէջ և հոգային կալուածաց եկամուտները խարդախ միջոցներով կ'ալ տուէր է, միջոցներ զոր անարգ ու ստորին մարդիկ անգամ չեն գործեր:

Ե.— Մերսոյ եպիսկոպոս Ազգին ազգասաց ու որբոց, վարժարանի ու եկեղեցայ յատկացած արդիւնքն նենգութեամբ ծակեր և ստակներն իր զրպանը դրեր է, ինչպէս նաև խորթութեամբ իր մօրը վրայ գարծուցեր է մէկ սպիտակէ, և բոլոր հասցիներն իր հանոյցը գործածեր է, արբանակ ու նենայտով իր ընտրած մի բանի անձինք իրբեւ ժողովական, որ իրենց յատուկ ապրանքին պէս առեր ու կերեր են ազգային կալուած ու եկամուտ . . .

Զ.— Այսպէս Մերսոյ եպիսկոպոս Ազգին իրաւունքն իր կողմից անցուցեր է 3,500 լիբանը աւելի գումար մը, որ ստուգուած է անժխաղի հաշուով ու վկայութիւններով:

Այս ամենը բաւական չտեսնելով՝ Մերսոյ եպիսկոպոս այսօր կ'ընէ և իբրև պարտապահանջ 1,472 անկարգական օսկի կ'պահանջէ ազգային սնտուկէն, և ինչպէս վասն զի 1872 ին՝ Երուսաղէմի միաբան Աստուածատուր վարդապետին հետ գաւառեւոր համար Պոլիս կոչուած ժամանակ, սոյլ սահազին գումարն իբր թէ այն ակօ ծակը ըրեր է, և վերագործին՝ իր մէկ բանի արբանակներու ձեռք իբր ազգային պարտք տուածներուն մէջ արձանագրել տալ զառ՝ Մերսոյ եպիսկոպոս իր կողմէ փոխանորդ դրուած կարապետ անունը բահանայ մը ստորագրութեամբ մերհակ մ'է՝ առեր այդ սուտ պահանջը հաստատող, և ապա նոյն մերհակն երկու օտարազգիներու վրայ դարձնելով՝ անոնց միջոցաւ գաւառացիք է Գահիրէի և Աղէքսանդրից եկեղեցեաց հետ, և վերջապէս յաջողեր է նոյն սուտ մերհակաւ Գահիրէի եկեղեցին պարտաւորել գաւառատնու 0/10 անկու վճարելու: Արդ՝ ընդհանր Գահիրէ գրտնուած միջոցին իսկ՝ Մերսոյ եպիսկոպոս եկեղեցայ կալուածներէն անբէքրօյի տակ դնել տուէր է, սոյլէս զինքնութեամբ ձեռք ձգած մերհակի մը գումարը կարենայ ձեռք բերել: Երբ ընդհանր Գահիրէն կ'մեկնի՝ Մերսոյ եպիսկոպոս երկու ազգային կալուածք ևս անբէքրօ ընել կ'տայ:

Լիազօր ընդհանր՝ Մերսոյ եպիսկոպոսին բոլոր այս բողոքարձութիւնները կ'տեղեկարարէ կեդրոնական վարչութեան: Մերսոյ այլ ևս Առաջնորդ չէ, իր պաշտօնն զարգած է, բայց նա չուզեր հեռանալ այն արթուն, ուր սակի հանք մը գտած է, և ողորմելի ժողովուրդ մ'որ զղիտ իր իրաւունքն ազգու ապէս գործարքել:

ՅՈՒՐԱՆ ԵՐԿԱԹ
(ԿՈՐԱՊԿԵՏ ՊԻԼԵՏԻԿԵԹ)

Որպէսզէս Տիգրան Երկուրի վերաբեր հետեւեալ կենսադրական ծանօթութիւնները կաւառայ Հ. Ս. Երեմիա «Բազմապէսութիւն վերջին թիւին մէջ» ստուգէս:

Մեկուրթեան մասնաւոր գրականութիւնը կը ստիպուի մ'մտնողի մէջ փնտել: Մայիսի ամենէն զեղեցիկ առաւօտներն մին կը յիշուի. կը յիշուի այն օրը, երբ Շիշիի մէջ սը Պէշիկթաշեան կը ննջէ, բարձրագոյն և ազնիւ առաջնորդ ինձ ցոյց կու տար մի փոքր խաչարձան: Անտարբեր ակնարկ մը նետեցի անոր վրայ. կ'արժէր հետաքրքրուիլ անով. բայց գերեզմանական դիրքս՝ շուտով յուզուեցաւ, երբ առաջնորդ յայտնեց թէ այն Ազամեանի շիրիմն է. Շիշիի հանձարին ամենէն մեծ ներկայացուցիչներէն մին, թեթեւ բար մը իր սովորներուն վրայ առած էր: Գաղցիկը յափշտակած էր մեր հասարակութիւնն սիպար և անզուգական գերասանը: Արեւոյն Լիբի, Համէթի, Օթէլայի, Կարապոյի, Կիսի ստուերներու կենդանութեան տուոյն, Շիշիի գերեզմանին ամենէն խորհրդաւոր ոգին հոն բանտուած էր: Երբ մուսաներ Պէշիկթաշեան, Հէրիկեան և Ազամեան ինչպէս ամեն բանգետ հայուն մտքին մէջ՝ անոնք անբաժան են, նոյնպէս անոնց սակորներն՝ իրարմ անբաժան են գերեզմանին մէջ: Մտքի ամենէն նշանաւոր և ամենէն զեղեցիկ ստղանները և նոյն զեղեցմանին ամենէն թանկազին սակորներն անշուն անկեան մէջ թաղուեր են. եթէ ժամկալին կամ մեղքագործին և կամ գերեզմանի յանձնատուրին ուղարկութեան արժանացած չեն այն սակորները, սակայն անոնց պանթիւնը ազգի սրտին կեդրոնին մէջ կ'անգուն է, և անոնք նշանաւոր համակրութիւն մը կը վայելեն:

Տ. Երկուրի (1870-1899) սակորները հոն չէին. Պէշիկթաշեան խուսիկն սղալ անբաժանը, գերեզմանով բաժնուած էր: Ազգիս և օտար սրտին վրայ իշխող զբէքը, իշխանաց (փրիւրիփօ) կըզայն մէջ կը հանդէսը: Այդ զեղեցիկ Որին իր ազգալուտ գործունէութեամբ Պէշիկթաշեանի պանթիւնին մէջ բարձր տեղ մը գրաւած է: Անոր մեծ աւանդ Ռուսաւայ գրողներու զանկին մէջ չի կրցու մեղմ կամ ուղիւն արձագանգ մը սրտալ. կըզիցեցնէր չի կարողացան ըմբռնել ուրախած գրականին և գործիչին բարձր արժանիքն . . .

Մարդկութեան սխերիմ թշնամին՝ աղքատութիւնը և հիւսնգութիւնը ընկճեցին և րիսատարը Երկուրի, որ բառին անրիծ նշանակութեամբ մեծ գլուծիլ մ'ըղաւ: Երկուրի իր յօդուածներով և բանասիրութիւններով Ամերիկայի, Գաղղիայի, Անգղիայի ամենէն հաշակաւոր զինանագետ հանձարներու ուղարկութիւնը և համակրութիւնը գրաւեց: Երկուրի իր խորթութեանց քաղաքագիտութեամբ Երուսաղէմի վերապիտան թեթեւ Երուսաղէմի զեղեցիկ վերապիտանը զեղ ի հիւսաւորը Լուսններու շրեքն մը: Երկուրի իր թանկազին կենաց ամբողջ ուժը թափեց ազգիս համար. սէտք էր որ այսպիսի զեղ մը միայն Revue des Revues ընթերցողաց ծանօթ ըլլար, այլ ամբողջ հայութեան, վասն զի նա թէև Հայ հողմէական հասարակութեան կը պատկանէր, սակայն նա համարին հայութիւնը անթերի սիրած է և հայրենիքին համար ամենէն արդիւնաւոր գրական նահատակն եղած է: Երկուրի ծանօթացնելու պարտքը արտասահմանի լուրը հանգեցնելուն յանձնելով, մենք

գարձեալ կ'ամբողջութեամբ ճիշդի գերեզմանին մէջ թերթագործութեան հանգանակներն անկիրթ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՁԳ

«Կարան լինիքցատուն լինիքութեան» Գործադիր Ժողովուրդային Կարանը կը ծանուցանէ արդոյ հասարակութեան թէ լինիքցատուն բացումը տեղի պիտի ունենայ առաջիկայ կիրակի 9 Յունիս, առաւօտեան ժամը 10ին «Պէն-էլ-Սուրէն Գանձարա-կէսիտ» ֆրէնքերուն ձրի վարժարանին կից շէնքին մէջ:

Երկուստ ամեն կրթութեան Ազգայիններ ջերմասէս կը հրաւիրուին իրենց ներկայութեամբ պատուել սոյն հանգէսը, որով քաջաբերած պիտի ըլլան այսպիսի հանրագումար հաստատութեան մը իր համեստ նախաքայլերուն մէջ:

Լինիքցատուն բացումը զուգարկեալ ըլլալով Ազգ. Մասնաճակատութեան տարեգարձին, ճառարտութիւններ և երգեցողութիւններ տեղի պիտի ունենան:

Գիւն Գործադիր Ժողովոյ «Կարան լինիքցատուն լինիքութեան» ԿՆԻՔ

7 Յունիս 1901 ի Գառիթ

ԱՁԳ

ՁՈՒՅԵՐԻՍԿԱՆ ԳՅՆՍՅ ԱՊՆԱՎԱՅՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ամեն այդ կարգի ընկերութիւններէ աւելի նպասատը պայմաններով:

Մ. ՍՕՍՕՅԵԱՆ ԳԱՅԻՐԷ

Ա. Չ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն

Արարիչին «Արմէնիա» կը հազարդեն թէ մի քանի արիւնք թուրքեր Արարիչի Առաջնորդ Գեր. Մուշեղ Մ. Վարդապետին վրայ յարձակում ըրած են զինք սպաննելու համար ըստ չին յաջողած: Մուշեղ վարդապետը յանցանքն այն է որ հարբուսահարութիւններէ գէտ ժողովուրդի իրաւունքները կառավարութեան առջեւ պաշտպանելու ջանքեր ըրած է և և առոր համար տեղական իշխանութիւններն ուզած են զինք պատժել մի քանի արիւնքների ձեռքով: Տ. Մուշեղ վարդապետ Ս. Պատրիարքէն թողաւ թիւն առայած և Արարիչին մեկնած է գէտի Կ. Պոլիս:

Հարստարարութիւնները կը շարունակուին անընդհատ թեպէ՛ գրեւոր չէ այն օրնիւն կաշիատի իր ընտանիքի համար պատու մը հայ ճարտար, այն ալ ձեռքէն կը խլեն զիսին զարնելով: Ապահովութիւն չկայ բնուսպատմութիւններ յաճախ կը պատահին Հիմա նոր բան մ'ալ ելած է. կառավարութիւնը թուրք ժողովրդին հետ

միացած, Այնթապէն մինչև Արարիչի հայ ժողովուրդին սենեցած սղոյններն ու պարտէջները կ'անէ ձեռքէն, ստեղծել թէ առնք արգէն թիրքերին կը պատկանէին: Այն հայեր որքան մի քիչ կընդդիմանան իրենց սեփականութիւնն պաշտպանելու համար, իսկոյն կը ձերբակալուին տեղական իշխանութիւններէն իրքե խափայցողներ և յազարիսականներ: Թեպէ՛ հայը կը ըստիպուի ձայնը քաշել, իր պարտէջի ու այգիի փոխարէն՝ կառավարութեան բանալը չեղծարու համար: Այնթապի մէջ 33էն աւելի հայեր որքան բողոքած էին թուրքերի այդ նորոյնակ առաջարկութեան գէտ, ձերբակալուելով բանտարկուեցան և այդի ու պարտէջ, ինչ որ ունէին, անոնք ալ իրենց ձեռքէն առնուեցան:

Ահա այս է, կը գրէ նամակագիրը, մեր վիճակ թուրքահայաստանի մէջ:

Երկուսի գործերը. — Մոյն քաղաքին մօտ գտնուող Չարչարանաց Ս. Լուսնորչի կամ Տաստակի վանքին վանահայրութեան կամ աւելի ճիշտ վանապատմութեան խնդիր մը տեղի առած է տեղացի աղջկանց մէջ կուսակցական վեճեր և զժողովութեան ընդգէտ Երկուսի Առաջնորդ Տ. Գառիթի Վ. Յովսէփի Թիշեղ վանքին նախկին վանահայր հանգուցեալ Տ. Ղեւոնդ քահանայի չորս օր ինքերէն մին այժմ կուզուի քահանայ ձեռնադրել նոյն վանքին վրայ իր վանահայր, որու գէտ հակառակ կուսակցութեան կողմէ հանրագրութիւն մը կը տրուի Առաջնորդին առաջնորդ քահանայացիին անարժանութիւնը և վանքի վրայ ձեռնադրութեան օրէնքի հակառակ լինելը: Հանրագրութեան մէջ կ'ըլլուի նաև թէ ինչպէս որ հանգուցեալ Տէր Ղեւոնդ քահանան խոտոմնաբանց դրուսուած էր հանգէտ Ազգ. Պատրիարքարանին որ վանահայրութիւնը իրեն յանձնած էր՝ զիչեթովի վարժարան մը բանուր և թեմականներուն քահանայ ու գաղտնարան պատրաստելու պայմանաւ, նոյնպէս այժմ անոր որդիները վանքին բնա մը եղած են իրենց ինքնակոչ վանապատմութեամբ, մինչդեռ տարեկան 40 սակի տարու պատրաստ մարդեր շատ կան և եթէ վանապատմութիւնը պաշտօնագէտ և հրատարակու ածուրդի դրուի ոչ միայն այդպիսի կարեւոր Ազգ. հաստատութիւն մը ապիկար վանապատմութիւն կ'ազատի այլ նաև կարեւոր գումար մը ազգին մանուկներու կրթութեան կը յատկացուի: — Չենք զարմանար մենք այս տողերը կարդալով, այլ միայն կը ցախնք վանքին շատոնց համարուած ենք որ ամենէն զարգացած կեդրոններէն մինչև դաւառական յետին անկիւնը քահանայութիւնը շահաբեր արհեստ մը և վանքերը՝ անտեր ու անխնամ՝ ապիկարներու որչ մը դարձած են:

— Յատկապէս Սեպտեմբերի 24ին Մուսուլի մէջ պիտի տօնուի Յովն. Լազարեանի մահուան հարիւրամեակը, որուն համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուի հիմապարտ: Մասնախմբին նախագահը առաջարկեց ու և կ'ըլլան գործի մը հիմնարկութեամբ յաւելցանցի Լազարեանի յիշատակը:

Լազարեանին կը սորոքի այսօր Ռոսիա իր Մուսուլի համանուն ճեմարանը, երէր եկեղեցիները և Մ. Բեթրապարկի կ'եկեղեցին: — Հոյակաւոր Ռոսահայ Լեւոնդեանցի Պ. Մարտիրոսեանցի դատարը Օր. Տ. Մարտիրոսեանց այս ամառ բեմ է ելիր թիթիթի Մուսուլի կայսերական թատրոնի գերատանններն կողմուած մի իմիջ հետ: Օր. Մարտիրոսեանց իր ուսումը աւարտած է Մուսուլի թատրական դպրոցին մէջ:

ՀԵՆՈՎՐԱԿԱՆ ԲԱՂՈՒԱԾՔ

Իտալիոյ թագուհին աղիկ մը ծնաւ Յունիս Աին Նախագարապետ Պ. Չարչարանի ծանոյց պաշտօնագէտ եղելով ինքնը Խորհրդարանին որ անվիշտ պէս սրաչեց շնորհաւարական ուղերձ մը մատուցանել Վեհաօրհաններուն: Նիտար փակուեցաւ ի նշան բերկութեան Նորածին իշխանուհին նշանուանուելու ստացաւ թագուորը կարգ մը յանցաւորներու ներում շնորհեց այս առթիւ:

— Յունիս Աին կրէտէի ժօրժ իշխանը Խորհրդարանին բացման առթիւ ճառ արտասանելով՝ ցառ յայտնեց թէ ինչպէս համար մահմեդականները իր երկրէն կը դաղթեն:

Ի վերջոյ երեսփոխանները միահամուռ պահանջեցին որ կրէտէն կցուի Յունաստանին:

— Թուրք պաշտօնակները և բարական սուրհանդակները միջոցաւ թուրքիա հասած նամակները բացած ըլլալուն համար Փրանսական դեսպան Պ. Գոնթամա Սէլանիի իր հիւպատէսին հրաման տուեր է որ մանաւոր սուրհանդակներ հաստատուին թղթակցութեանց համար:

Այսպիսով կրնան զլուի ելնել թուրքերուն հետ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

ՍՈՒՂԱՆԻՆ ԴԵՄ ԴԱՆԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Ակրամէր թախտալթ» թերթը կրէ թէ Սուլթանը գահընկէց ընելու դաւադրութիւն մը կրեան հանուած է Կ. Պոլսոյ մէջ: Սուլթանին Ռէշատ եղբայրն է դաւադրոց պետը: Սուլթան փաշա, նշանաւոր հրամանատարն որդին, Տէրքիլի փաշա և շատ մը ուրիշ պաշտօնատարներ իրենց աջակցութիւնը շնորհել խօստացած էին դաւադրութեան յաջողութեանը համար: Այսպէս պատրաստուեցաւ յանգուզն ծրագիր մը Համարը գահընկէց ընելու: Եթէ յաջողէր այս դաւադրութիւն, Ռէշատ պիտի հռչակուէր Սուլթան: Թուրք գաղտնի լրտեսներու ոչնտին, Իլիլթ պէյի, աշարղութիւնն ու հաւատարմութիւնն անյաջողութեան դատարարոց գաւազնապաշտները Իլիլթ պէյ գաւազնութեան համար կը մէկը կեղծեց ինքզինքը և այսպէս կարողացաւ ծանօթանալ անոյ մանրամասնութեանցը: Յետոյ իմաց տուաւ Սուլթանին:

Երկու հարիւր պաշտօնակներ, որք կասկածելի էին կապ ունեցողներ, ձերբակալուեցան Օսման և Տէրքիլի փաշաներ առանձին նաւով մը յաջողեցան փախչել Ռէշատ բանտարկուեցաւ:

ցան փախչելու Ռէշատ բանտարկուեցաւ մէ բուն իսկ իր պալատին մէջ:

ՏԵԿԱՌՕՅՆ ԵՈՒՐՔԸ

Շատ անգամ կ'ըսուի թէ «Մշակ» չիմնադրուի Պ. Գրիգոր Արժրոնի եթէ կարելի ըլլար որ Գերեզմանէն յարուիրան առնէր ու վայրկեան մը իր հիմնած թերթին խմբագրատունը պրատոյ մը ընէր, տխուր տեսարաններու տկանատես պիտի ըլլար:

Այդ զրոյցները թող անգամ մը իրենց ուշադրութիւնը դարձնեն «Ֆիկտո»-ի շուրջը, որուն խմբագրատուն մէջ անցած դարձածը այս պահուս, ոչ «Մշակ» խմբագրութեան մէջ պատահած է և ոչ ալ թերես՝ պատահի:

Այսօր «Ֆիկտո»-ի խմբագրատունը կուսոյ գաշախ մը վերածուած է, խաղաղութեան շրջանին յաջորդած է շրջան մը խռովութեանց և պայքարի: Թերթին ժառանգորդները և կամ յաջորդները կատաղութեամբ կը վիճեն անոր սեպտականութիւնը և կը սպասեն դեպի փոփոխութիւն:

Մեղեալ շարժում մէջ թերթին վարիչը Պ. Ֆիլիպիթէյ և սուպրիւր Պ. Մուսիկովի, խմբագրատան գումար առջև կեցած արդիւնքին թերթին խմբագրներուն ներս մտնել:

Գուրը պարզապէս բերդի մը վերածուած էր: Թէպէտ և խմբագրապետ Պ. Ռոստոյ և իր կուսակիցները կատաղութեամբ գէտ՝ գրին, բայց դուրս տղէկ պաշտպանուած ըլլալուն չի յաջողեցան ներս մտնել: Հիմակու հիմայ գառի մէջ են:

ԳՅՐԳՅԱԿ վարուան «Փրթի էթիփոնէն»-ը որ կը պարունակէ յօդուած մը Ազգային Առաջնորդարանի միջոցէպի վրայ:

ՎԻՃԱԿԱՑՈՅՑ

Տարեկան հարցաքննութիւնների աւսերեսաց եւ աւսերեսուեաց Գալստեան երկուստի վարժարան սց եւ մանկապարտիկ:

Տարեկան հարցաքննութիւնները՝ ըստ որոշման Մեծապատիւ Հոգաբարձութեան՝ սկսուելու են առաջիկայ Հինգշաբթի ամսոյ Յին:

Իւրաքանչիւր օր՝ բացի կիրակի և տօնօրերէ՝ տարեկան հարցաքննութիւնները՝ դասավիջողներ և դաստիարակներ ընկել վերջը՝ զարգարու են երկկուսան ժամը Յին:

Հարցաքննութիւններին ներկայ լինելու կը հրաւիրուին ամենայն Հայ, ինչպէս այր, նոյնպէս և կին մարդիկ՝ նամանաւանդ աշակերտաց և աշակերտուհեաց ծնողները:

Կարգաւորութիւն Տարեկան հարցաքննութիւններու

Հարցաքննուելու են նախ փոքր և ապա հետզհետ աւելի բարձր կարգերի աշակերտաց և աշակերտուհիները:

Յունիս 6, Հինգշաբթի, առաւօտեան ժամը 8էն՝ հարցաքննուելու են Մանկապարտիկի Ա. և Բ. կարգերի աշակերտները և աշակերտուհիները՝ Հայերէն լեզու, Թուրքուհիներէ, կրօնագիտութենէ, գծագրութենէ, իրագրութենէ, վայելչագրութենէ և երգեցողութենէ:

Յունիսի 8ին, առաւօտեան ժամը 8ին սկսեալ՝ հարցաքննուելու են մանկապարտիզի Գ. կարգի աշակերտը և աշակերտուհիք՝ կըրօնագիտութեան, հայերէն լեզու, թուարանութեան, իրագիտութեան, ձեռագործութեան, գծագրութեան, վայելչագրութեան և երգեցողութեան:

Յունիսի 10 և 11ին, առաւօտեան ժամը 8ին հարցաքննուելու են Գալստեան վարժարանի Ա. կարգի աշակերտները՝ կրօնագիտութեան, բարոյագիտութեան, թուարանութեան, հայերէն, Արաբերէն և Անգղիերէն լեզուներ, գծագրութեան, վայելչագրութեան և երգեցողութեան:

Յունիսի 12 և 13ին, առաւօտեան ժամը 8ին հարցաքննուելու են Գալստեան վարժարանի Ա. կարգի աշակերտուհիք՝ կրօնագիտութեան, բարոյագիտութեան, թուարանութեան, հայերէն և Անգղիերէն լեզուներ, ձեռագործութեան, գծագրութեան, վայելչագրութեան և երգեցողութեան:

Յունիսի 14 և 15ին, առաւօտեան ժամը 8ին, հարցաքննուելու են Գալստեան վարժարանի Բ. կարգի աշակերտները՝ կրօնագիտութեան, բարոյագիտութեան, ազգային պատմութեան, թուարանութեան, հայերէն, Արաբերէն, Անգղիերէն և Գաղղիերէն լեզուներ, գծագրութեան, աշխարհագրութեան, վայելչագրութեան և երգեցողութեան:

Յունիսի 18 և 19ին, առաւօտեան ժամը 8ին հարցաքննուելու են Գալստեան վարժարանի Բ. կարգի աշակերտուհիները՝ կրօնագիտութեան, բարոյագիտութեան, ազգային պատմութեան, թուարանութեան, հայերէն, Անգղիերէն և Գաղղիերէն լեզուներ, աշխարհագրութեան, գծագրութեան, վայելչագրութեան, ձեռագործութեան և երգեցողութեան:

Յունիսի 20, 22 և 23ին, առաւօտեան ժամը 8ին հարցաքննուելու են Գալստեան վարժարանի Գ. կարգի աշակերտները՝ կրօնագիտութեան, բարոյագիտութեան, ազգային պատմութեան, եկեղեցական պատմութեան, թուարանութեան, երկրագիտութեան, սոմարակալութեան, հայերէն, Արաբերէն, Անգղիերէն և Գաղղիերէն լեզուներ, աշխարհագրութեան, գծագրութեան, վայելչագրութեան և երգեցողութեան:

Յունիսի 25, 26 և 27ին, առաւօտեան ժամը 8ին հարցաքննուելու են Գալստեան վարժարանի Գ. կարգի աշակերտուհիները՝ կրօնագիտութեան, բարոյագիտութեան, ազգային պատմութեան, թուարանութեան, երկրագիտութեան, հայերէն, Անգղիերէն և Ֆրանսերէն լեզուներ, աշխարհագրութեան, գծագրութեան, ձեռագործութեան, և ի վայելչագրութեան:

Յունիսի 28, 29 և 30ին, առաւօտեան ժամը 8ին հարցաքննուելու են Գալստեան վարժարանի Գ. կարգի աշակերտուհիք՝ կրօնագիտութեան, բարոյագիտութեան, ազգային պատմութեան, թուարանութեան, երկրագիտութեան, հայերէն, Անգղիերէն և Ֆրանսերէն լեզուներ, ձեռագործութեան, ձեռագրութեան, վայելչագրութեան և երգեցողութեան:

Աստիկայ Օգոստոսի 27, 28, 29, 30 և 31ին լինելու են հին աշակերտաց և աշակերտուհեաց վերաքննութիւնները, իսկ նուեկները — քննութիւնները և ընդունելութիւնը համապատասխան դասարաններու մէջ:

Աստիկայ ուսումնարանական տարուայ գասակոսութիւնները սկսուելու են Սեպտեմբերի 3ին:

Հանգուցեալ կարագետ Գալստեանի յիշատակը Գահիրէի Հայ ժողովրդաց և ուսա-

նողաց մէջ միշտ վառ պահելու համար որոշուած է պարգևատրուելու օրը ընել 13ին Սեպտեմբերի, որովհետև Բարերար կարագետ Գալստեանը հիմնած է իւր ուսումնարանը 1854 թուականի Սեպտեմբերի 13ին:

Տեսուչ Կարսեան երկու սեռի վարժարանաց ՍՐ. ՔԶՆ. ՍՍՄՈՒԵԼԵԱՆ 3 Յունիս 1901 ի Գահիրէ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Հանրաժամանօթ գերասան Պ. Թ. Յասուլիաճեան ակնարկ մը ընելով Հայկական թատրոնին վրայ՝ իր նոր հրատարակած «Տայը Միբիկ»ը անուն թատերերգութեան մէջ կ'ըսէ:

1860ի վերջերը հիմնուած էր Կ. Պօլսոյ Արեւելեան Հայկական թատրոնը երբ ես, ընչ յետոյ, 61ի Մարտ 27ին ընտրեցի գերասանական ասպարեզը: Այդ երջանիկ թուականն է վեր, անցած են 40 տարիներ, տասնպանրի, զրկանքի եռանդի, յուսալից փորձերու, բարոյական ու նիւթական սագնապներու, հեռուար երկիրներ թափանելով առանց երբևէ կանցնելու քայլերու պաշտած գեղարուեստիս փշուտ ձամբուն վրայ: 40 տարուան գործունէութեանս փորձով կ'օղկի պարզել շարեւորները հայ թատրոնի տնտի կացութեան: Առաջինն ու պիտարն է այն սովորութիւնը, որոն աղբջութեան տակ ապրած են հայ թատերադիրներուն շատերը, տեսարան հանելով պիտարնական պարիքն զկարծ որոնք ինչու չ'են շահագրգռել ներկայ սերունդն ու նոր կեանքը: Ուրիշներն ալ, որոնք սակաւաթիւ չ'են, իրենց աւր տալով սոսի օտար թատերախաղեր ընտրելու, ճոխ ու շողոշուն կրանցներով պատկերած են, հայ սրտին ու լիցանքներուն հետ երբեք չ'իտասող Եւրոպացի թատերակներու երկիր օտարներու բարբերով ու կիրքերով լի, ու այնպէս ծառայելով լոկ կուշտ կուշտ լացնելու և խնդացնելու ժողովուրդը աւանդական ու օտար Բիւիւններով. սակայն թատրոնի հարցերը՝ զայն ստեղծած են իբրև դրոյց հասարակութեան, բարոյց ու բարեբախտութեան: Ու այդ պաշտելի հանձնարները՝ սիրապետած են հին Յունաստանի, թաբանցելով դարու ոգին և ներկայացնելով ոչ թէ անցելի օտար պատկերներ, այլ իրենց ժամանակակից աճքերն ու կիրքերը: Թատրոնի իսկական նշանակութիւնը խորապէս գիտցողներ եղած են ազգին մէջ, որոնք նախափորձեր տուած են նոր կեանքէ բազում նիւթերով ձեռնարկու հայ թատրոնը, ինչպէս ողբացեալ Նար Պէյի Աշաւրանկան, Գուրեանի Թաթրոնը, Պարոնեանի Ասամեալոյժը, Պ. Ա. Չօպանեանի Մոնթ խաւերը որոնք թատերական հիւստածքի տեսակետով ինչ ինչ թերութիւններ ունենալով հանդերձ, ոչ նուազ բարոյացուցիչ ու բարեբախտութիւն կրնան ըլլալ բնի վրայ յաճախ խաղցուելով, բայց ցաւ ի սրտ այսօր գերասանապետներուն մտտութեան մէջ պահուելու գատապարտուած են:

Ուրեմն ինչու այս նորագիտներուն ուղին չ'ընեն նոր հեղինակները, եթէ իրօք փափաքող են օգտակար երկեր արտադրելու: Չէ՛ որ բացարձակօրէն ճիշտ է թէ հայ դերասանը կրնայ աւելի կատարել գերը իր ցեղին բնակարանին, փաշային, փօշային, ծախսարարին, գոռոզին, խնդին, քան թէ Հանրի Ե.ի, Գաթերիի, Լուրի, Պորթուգիի, Գոնթի, Լայնի. բարբ Եւրոպան չէ՛ որ միշտ իր կեանքն կը բաղէ թատերական նիւթերը. ինչչն է որ դարեր կ'անցնին ու դարձեալ կը յիշուին Շէյքսպիր, Շիլլեր, Կոթէ, Մոլիէր, Կոլոտին ևն. չէ՛ որ ասոնք իրենց ազգին ու դարուն կեանքը հայեցողութեամբ համար թողած են: Ոչ այդքան պիտի ծանրանային նոր թատրոններու վրայ, եթէ ընդ ընթացքին իրենց ընտրածները, որով աւելի սպասկար եղած պիտի ըլլային:

Այս հարևանցի տեսութիւնը թրքահայ թատրոնի վրայ, թող չ'տարբերէ թատերաուէր սերունդը, քանի որ, անդին, կոմիտասի գեղեցիկ հոգեցիլ հոգեպետներ մը կը ներկայացնէ. անոնք շատ լաւ ու շատոնց հասկեցած են զազգութիւնն ու նշանակութիւնը թատրոնին, ինչպէս են, անտանի Պրք, Չմշկեան, Ամերիկեան, Մանդիկեան, Սուրբասեան, և Տիկնայը, Սօփիա, Երևանքէթ, Բէթելիան. իսկապէս ուժեղ, գիտցած են ընտրել իրենց հարազատ հեղինակներուն, Սոքրիսեանցի Տ. Գրիգորեանցի, Օհաննիսեանցի և ուրիշ տաղանդաւոր գործերու երկերը որոնց կը հետեին ցարդ տեղայն գերասանը, և տեղ եղած են այսօր նորաշէն հայ թատրոնի մը: Ահա այս սկզբունքն առաջարկուած ու զեցի հրատարակել հանրահայ Պ. Գ. Սուրբասեանցի «Օսկան Էկերովիլ» Են Են կեանքով: Կատարելապէս հետեւողար վերածուած Պօլսոյ Հայ սամիկ կեանքին: «Տայը Միբիկ» անունով: Յուսալով թէ թատերաուէր սերունդը պիտի բաշարել այն նախափորձ ձեռնարկս, որոշած եմ հեղուհեալ լոյս հանել Պէյո, Խալուրաւա, և ուրիշ անման գործերը պատկանի թատերաուէր հեղինակին: Որչափ բազմը է ինձի, 40 տարուան գործունէութեանս վրայ աւելցնել նաև թատրոնի սերը վերաբարձած ու տարածած ըլլալու արգար հրատարակութիւնը:

Ք. ՅԱՍՈՒԼԻԱՃԵԱՆ

ԳՐԱՐՆԵՐ

Շնորհակալութեամբ առաջարկուած սոյն գրքոյկին առաջին մասը, սրու յառաջաբանը կը սկսի սա պէս:

Ո՛վ չի փափաքել ունենալ հայախոյ անձնատրութիւններու հանձարը և անով մեծաւ սակայն այդ պատճառ մը չէ ի հարկէ որ մարդ ձեռնարկի մնայ և ոյժ չի տայ իր համեստ ձգտութեան, երբ անոնք օգտակար ըլլալէ զուրկ չեն բոլորովին. զի ամէն մարդ, եթէ չի կրնար մարդկութիւնը առաջնորդելու կողմը և արժանիքը ունենալ, ջանալու է զեթ տարածելու ժողովրդային խաւերու մէջ լուսաւոր խորհուրդներ ու մտածութիւններ զորս յղացած են մեծ հանձնարներ ու տաղանդներ:

Եւ ահա ներկայ գործս մտքերու աշխարհէն ժողովրդու մըն է ընտիր ասացուածներու, զորս առանձին նիւթերու գաստարելով, աշխատած եմ որքան կարելի է զիրամատչելի ու արժանի գարձնել, բաւական ծանր գոտարութիւն մը կրելով միանգամայն օտար թէ ազգային հեղինակաց մեծագունին համառօտ կենսագրութեամբ՝ անոնց կեանքի կարևոր գծերուն ու պիտաւոր գործերուն հետ ծանօթացնելու համար ընթերցողը:

Ու կը յուսամ թէ բոլորովին օգտակարութեան զուրկ չի նկատուելով «Գոհարներ»ը, պիտի արժանանայ ժողովրդեան, մանաւանդ ներողամիտ բանասիրաց քաջաբերական ընդունելութեան որ զիս պիտի խրախուսէ ներկրտի միշտ զեպ աւելի օգտակարը:

Ա. Չ.

“ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՈՐԵԱՅ, ՈՒ ՍՈՒՄՆ ԱԹԵՐԹ”

Կը հրատարակուի ամէն ամսոյ ըսկիրքը:

Հայ-Գրական յօդուածներէն զառճշտի տեղեկութիւն կը սրտի հայ-գրականութեան, պատմութեան, և այլն նկատմամբ ամէն ամիս ելած նոր հրատարակութեանց վրայ: Նոյնպէս քննադատական տեղեկութիւն կը սրտի ազգային լրագրաց մէջ տրուած կարևոր լրերու վրայ: «Ազգային լրագրաց բովանդակութիւն» թղթակցութիւն, ծանուցում, եւ այլն:

Իմադրութեան շրկուած ամէն գրքերուն վրայ՝ քննադատական համառօտ տեղեկութիւն տալը պիտի շարունակուի:

Մեր հեղինակ Ընթերցողաց հանձնի նորութիւն մի յուսանք պատճառել այնու. որ խմբագրութեանս ուղղուած գրքերն անմիջապէս յաջորդամիւս թերթիս ծածկին վրայ պիտի հրատարակուին: Այն գրքերն որոնց վրայ մտադիր ենք խօսելու՝ կը զանազաններ միանեանք աստիճանիչով (*) մը:

ՏՈՒՍԱ ՄԻԶԻԼԵԱՆ

(ԽՈՒՍՄԱԿԱՆ ՕՐԷՆՍԻՏԻՍԹԻԻՆ)

Ս. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Սոյն հրատարակութեան առաջին մասը՝ Եգիպտական արգարութեան Գործաց Նախարարութեան կողմէն նիւթական վարձատրութեամբ գնահատուած և Եգիպտոսի դատարաններուն մէջ գործածութիւնը պաշտօնապէս ընդունուած է:

ԲՈՎԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Ընդհ. տեսութիւն ժառանգական օրինաց և ժառանգութեան իրաւանց ծագման վրայ. — Ժառանգութեան պայմանները. — Ազգականութիւն և աստիճանները. — Գերութիւն և ժառանգութեան հետ անեցած կապերը. — Ժառանգութեան հեղուց պատճառները. — Մարդասպաններու ժառանգութիւնը. — Տիէթ (մարդու արեան զինը). — Ժառանգութեան մը պարտքը և պահանջը. — Ժառանգորդներու կարգը իրենց աստիճաններովը:

Ժառանգութեան օրէնքին տրամադրութիւնները ուրիշ ուրիշ մեկնուած են: Գրքոյկին վերջը գրուած է ջանկ մը որ մասնաւոր կը շնչանակէ թէ ժառանգութեան օրինական բաժնիները ինչպէս կը բաժնուին:

Երկրորդ մասը մօտ ժամանակէ լոյս պիտի տեսնէ՝ խնամակալութեան կրտսի, Սպանութեան, Արեան Գնոյ վրայ ընդարձակ ծանօթութիւններով, Գին 10 Գրչ. ՈՂՉ

Le Gérant J. MUNIER

Տպա. «Լիւրիւն».— Ք. Ս. Փափագեանի